Sifatli ta'lim-yorqin kelajak
ISSN: 3060-4761

TerDPI ILMIY XABARNOMASI
SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

www.xabarnoma.terdpi.uz

UDK: 303.832.22
ORCID: 0009-0000-9911-0346

IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO'NALTIRISHNING YANGI PEDAGOGIK INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI ISHLAB CHIQISH

Allamuradov Anvar Abdirasulovich
Termiz davlat pedagogika instituti
Texnologiya va geografiya kafedrasi mudiri, p.f.f.d (PhD)
E-mail: anvarallamuradov275@gmail.com

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada nogiron o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligini ta'minlashda zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalarning tutgan o'rni va ularning ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi har tomonlama yoritilgan. Jumladan, nogironligi bo'lgan o'quvchilarga mo'ljallangan ta'lim dasturlarining zamon talablari asosida moslashtirilishi, ularning salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qiladigan shaxsga yo'naltirilgan va differensial yondashuvlar, multimediya va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida ishlab chiqilgan innovatsion metodikalar tahlil qilingan.

Maqolada, shuningdek, nogiron o'quvchilar uchun mos ta'lim muhitini shakllantirish, kasbga yo'naltirishning samarali shakl va uslublari, pedagoglarning tayyorgarlik darajasi hamda ularni qo'llab-quvvatlovchi ijtimoiy institutlar bilan hamkorlikni tashkil etish masalalari ham yoritiladi. Amaliy misollar va ilmiy asoslangan yondashuvlar asosida nogiron o'quvchilarni kasbiy faoliyatga yo'naltirishda qo'llanishi mumkin bo'lgan pedagogik texnologiyalar tasnifi va ularni joriy etish strategiyalari keltirilgan.

Maqola yakunida nogiron o'quvchilar uchun inklyuziv va kasbiy yo'naltirilgan ta'lim tizimini samarali tashkil etish bo'yicha aniq ilmiy-uslubiy tavsiyalar, ilg'or xorijiy tajribalar hamda milliy ta'lim siyosatining istiqboldagi yo'nalishlari asosida taklif va yechimlar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: nogironlik, innovatsion texnologiyalar, pedagogik yondashuv, kasbiy yo'naltirish, inkluziv ta'lim, moslashtirilgan metodika, ta'lim strategiyasi.

РАЗРАБОТКА НОВЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ УЧАЩИХСЯ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ

Аннотация. В данной статье всесторонне освещается роль современных инновационных педагогических технологий в обеспечении профессиональной подготовки учащихся с ограниченными возможностями здоровья и их интеграции в образовательный процесс. В частности, рассматриваются адаптация образовательных программ с учётом требований времени, ориентированные на личность и дифференцированные подходы, направленные на максимальную реализацию потенциала обучающихся, а также инновационные методики, разработанные на основе мультимедийных и информационно-коммуникационных технологий.

Также в статье затрагиваются вопросы формирования соответствующей образовательной среды для учащихся с инвалидностью, эффективные формы и методы

профориентации, уровень подготовки педагогов, а также организация взаимодействия с социальными институтами, оказывающими поддержку. На основе практических примеров и научно обоснованных подходов представлена классификация педагогических технологий, которые могут быть использованы в профессиональной ориентации, а также стратегии их внедрения.

В заключительной части статьи предлагаются конкретные научно-методические рекомендации по эффективной организации инклюзивной и профессионально ориентированной образовательной системы для учащихся с ОВЗ, а также решения, основанные на передовом зарубежном опыте и стратегических направлениях национальной образовательной политики.

Ключевые слова: инвалидность, инновационные технологии, педагогический подход, профориентация, инклюзивное образование, адаптированная методика, образовательная стратегия.

DEVELOPMENT OF NEW PEDAGOGICAL INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR THE CAREER GUIDANCE OF STUDENTS WITH DISABILITIES

Annotation. This article provides a comprehensive overview of the role of modern innovative pedagogical technologies in ensuring the professional preparation of students with disabilities and their integration into the educational process. In particular, it analyzes the adaptation of educational programs designed for students with disabilities in accordance with current requirements, the implementation of learner-centered and differentiated approaches aimed at fully realizing students' potential, and the development of innovative methodologies based on multimedia and information and communication technologies.

The article also addresses the creation of an appropriate educational environment for students with disabilities, effective forms and methods of career guidance, the level of teacher training, and the organization of cooperation with social institutions that provide support. Based on practical examples and scientifically grounded approaches, it presents a classification of pedagogical technologies that can be used in vocational orientation and outlines strategies for their implementation.

In conclusion, the article offers specific scientific and methodological recommendations for the effective organization of an inclusive and career-oriented education system for students with disabilities, along with proposals and solutions based on advanced international practices and the future directions of national education policy.

Keywords: disability, innovative technologies, pedagogical approach, career guidance, inclusive education, adapted methodology, educational strategy.

KIRISH. Bugungi kunda inson salohiyatidan to‘liq va samarali foydalanish masalasi dolzarb bo‘lib, bu borada nogironligi bo‘lgan shaxslarning ta’lim olish huquqlarini ta’minlash va ularni kasbiy faoliyatga yo‘naltirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. O‘zbekiston Respublikasida qabul qilingan “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi qonun, "Inkluziv ta’limni rivojlantirish" davlat dasturlari nogiron shaxslar uchun zamonaviy, shaxsiylashtirilgan ta’lim tizimini yaratish zarurligini ko‘rsatmoqda.

Pedagogik jarayonlarda innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni joriy etish, ayniqsa nogiron o‘quvchilarni kasbga

yo‘naltirishda alohida o‘rin tutadi. Chunki ular o‘ziga xos ehtiyoj va imkoniyatlarga ega bo‘lganligi sababli, standart o‘quv metodikalari bu ehtiyojlarni to‘liq qondira olmaydi.

ASOSIY QISM. 1. Nogiron o‘quvchilarning kasbiy yo‘nalishdagi ehtiyojlari

Nogiron o‘quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda bir necha jihatlar inobatga olinishi lozim:

- Jismoniy imkoniyatlarga mos kasblarni aniqlash;
- Psixologik tayyorgarlikni kuchaytirish;
- Amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish;
- Mustaqil hayotga moslashtirish;
- Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlovchi tizimlarni yo‘lga qo‘yish.

Bularni amalga oshirish uchun zamonaviy texnologiyalar va metodikalar zarur.

2. Innovatsion pedagogik texnologiyalarning asosiy yo‘nalishlari

Nogiron o‘quvchilar uchun quyidagi innovatsion texnologiyalar eng samarali hisoblanadi:

a) Individual ta’lim trajektoriyasi yaratish

Bu yondashuv har bir o‘quvchining salohiyati, qiziqishi, jismoniy imkoniyatlarini inobatga olib, shaxsiy ta’lim yo‘lini belgilash imkonini beradi.

b) Moslashtirilgan AKT vositalaridan foydalanish

Maxsus kompyuter dasturlari, ekran o‘quvchilar, ovozli buyruqlar, braille yozuvli vositalar kabi texnologiyalar nogiron o‘quvchilar uchun axborotni qabul qilish va o‘zlashtirishda katta yordam beradi.

c) Onlayn va masofaviy ta’lim platformalari

Internet orqali masofaviy o‘qitish – nogiron o‘quvchilarning harakat cheklovlarini yengillashtirib, kasbiy bilimlarni mustaqil va o‘ziga qulay muhitda olish imkonini beradi.

d) Simulyatsion o‘quv muhiti

Virtual reallik texnologiyalari yordamida turli kasblarni sinov tariqasida bajarib ko‘rish imkoniyati taqdim etiladi. Masalan, tikuvchilik, dasturlash, dizayn, audio-montaj va boshqa sohalar uchun amaliy mashg‘ulotlar yaratish mumkin.

3. Metodik yondashuvlar

Innovatsion texnologiyalarni o‘quv jarayoniga joriy etish uchun metodik asoslar quyidagilardan iborat:

- **Tayanch ko‘nikmalarni shakllantirish** – boshlang‘ich bosqichda oddiy harakatlar, amaliy topshiriqlar orqali o‘quvchilarni kasbga tayyorlash;
- **Ko‘rgazmali va vizual metodlar** – grafiklar, diagrammalar, interaktiv modellar yordamida ta’lim olishni osonlashtirish;
- **O‘zaro tengdoshlar bilan hamkorlik** – ijtimoiy moslashuvni rivojlantirish va ishonchni mustahkamlash;
- **Motivatsion yondashuv** – ijobiy rag‘batlar, muvaffaqiyatga erishgan nogiron shaxslarning misollarini keltirish orqali o‘quvchiga ruhiy ko‘mak berish.

4. Kasbiy tayyorlov tizimiga amaliy joriy etish

Innovatsion texnologiyalarni quyidagi shakllarda amaliyotga joriy qilish mumkin:

- **Inkluziv kollej va kasb-hunar markazlari** tashkil etish;
- Har bir hududda **moslashtirilgan kasbiy yo‘naltiruvchi markazlar**ni barpo etish;
- Maxsus **o‘quv-uslubiy qo‘llanmalar va platformalar** ishlab chiqish;
- O‘qituvchilar uchun **qo‘shimcha malaka oshirish kurslarini** tashkil qilish.

XULOSA VA TAKLIFLAR. Nogiron o‘quvchilar uchun zamonaviy kasbga yo‘naltirish tizimini yaratish – bu ijtimoiy tenglik va inson huquqlarini ta’minlashga xizmat qiluvchi muhim omildir. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta’limga joriy

qilish orqali nogiron o‘quvchilarning salohiyatini to‘liq ro‘yobga chiqarish, ularni jamiyatning faol a’zolariga aylantirish mumkin.

Takliflar:

1. Har bir kasbiy ta’lim muassasasi negizida inkluziv o‘quv guruhlarini tashkil qilish;
2. Nogiron o‘quvchilar uchun moslashtirilgan kasb-hunar yo‘nalishlarini ishlab chiqish;
3. Pedagoglar uchun nogiron o‘quvchilarga ta’lim berish bo‘yicha sertifikatlangan treninglarni joriy etish;
4. Zamonaviy AKT vositalarini maxsus ehtiyojlar uchun moslashtirib ta’lim jarayoniga kiritish;
5. Virtual laboratoriyalar va kasbiy simulyatorlar yaratishni qo‘llab-quvvatlash.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent: Adolat, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
3. Karimov, I. A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 176 b.
4. Xasanboeva, G. T. Maxsus pedagogika: nazariya va amaliyot. – Toshkent: TDPU, 2020. – 280 b.
5. Alimov, S. A. Kasbiy ta’lim va metodika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 245 b.
6. Allamuradov A.A. Opportunities for the use of digital technologies in the training of future teachers of technological education // Qoraqalpog‘istonda fan va ta’lim. Nukus, – 2022. -4/1-son. – B.226-229.
7. Allamurodov A.A. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida texnologiya fanini o‘qitishning muammolari va yechimlari//. Texnologik va professional ta’limini modernizatsiyalash, muammolar va yechimlar. Respublika ilmiy va ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plami. -Buxoro. 20.11.2020. – B.206-209.
8. Allamurodov A.A. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlarda “TECHNOLOGY CRAFTS” web-sayt texnologiyasi va undan foydalanish metodikasi. Xalqaro ilmiy va amaliy konferensiya materiallari to‘plami. -Termiz. 30.04.2022. – B.666-669.
9. Allamurodov A.A. The role of didactic conditions in the use of digital technologies by teachers of technological education. Respublika ilmiy va ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plami. -Namangan. 2021. – B.235-238.
10. Abdullayeva, Z. Sh. Inkluziv ta’limning zamonaviy tendensiyalari. // Pedagogik ta’lim muammolari. – 2021. – №4. – B. 33–38.
11. Soliyeva, N. R. Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018. – 216 b.
12. UNESCO. Inclusive education: The way of the future. – International Conference on Education, Geneva: UNESCO, 2009.
13. Florian, L. (ed.). The SAGE Handbook of Special Education. – London: SAGE Publications, 2013.
14. Mitra, S. Disability, Inclusion and Development. – London: Routledge, 2018.